

Актуальні питання української стандартизації

О. Кононенко, генеральний директор,
ДП «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації,
сертифікації та якості», м. Київ

Актуальные вопросы украинской стандартизации

О. Кононенко, генеральный директор,
ГП «Украинский научно-исследовательский и учебный центр проблем стандартизации, сертификации и качества», г. Киев

Actual Issues of Ukrainian Standardization

O. Kononenko, General Director,
«Ukrainian Research and Training Center for Standardization, Certification and Quality Problems» State Enterprise, Kyiv

У статті розглянуто деякі питання сучасної української стандартизації: упровадження предстандартів, гармонізація нормативних документів (НД), питання інтелектуальної власності на стандарти. Досліджено досвід вирішення цих питань у сусідніх країнах. Наведено пропозиції щодо вдосконалення українського законодавства зі стандартизації.

ВСТУП

В усьому світові стандарти традиційно розглядаються як інструмент підвищення економічної ефективності шляхом забезпечення відповідності загальним правилам та вимогам, просування товару на нові ринки за допомогою зниження витрат для виходу на ці ринки. В умовах розвинутої ринкової економіки лівова частка робіт зі стандартизації фінансується бізнесом, за яким залишається останнє слово під час ухвалення організаційних питань стандартизації.

Оскільки Україна йде шляхом євроінтеграції, європейський бізнес певною мірою впливає на шляхи розв'язання організаційних завдань української стандартизації. На превеликий жаль, часто не враховується ступінь розвитку української економіки, а також її готовність до одночасного прийняття великої кількості європейських та міжнародних стандартів. За цієї причини національні бізнес-структури не зацікавлені у такій роботі і не беруть участі у її фінансуванні.

Іншою причиною відсутності зацікавленості приватного сектору в роботі зі

стандартизації є неврегульованість українського законодавства у питаннях щодо авторського права розробника стандартів.

Метою статті є розглядання підходів до розроблення та впровадження сучасних стандартів, необхідних вітчизняній економіці, та з'ясування питання з авторським правами на національні та міжнародні стандарти в Україні.

Практика застосування предстандартів

Однією з проблем українського технічного регулювання, над вирішенням якої активно працюють фахівці, є неповна відповідність національної системи технічного регулювання міжнародним та європейським нормам і правилам. Так, у світовій практиці, крім національних стандартів і зведених правил, широко застосовуються інші НД зі стандартизації. Це документи обмеженого консенсусу — предстандарты, які швидко, за спрощеною схемою розробляють для промисловості, а потім, за результатами практичної адаптації, переводять до рангу національного стандарту. У ході практичного використання предстандарту

його розробники узагальнюють зауваження та пропозиції користувачів щодо його змісту, готують проект державного стандарту та затверджують його. Строк дії предстандарту не перевищує двох років.

Положення про предстандарті вже кілька років відображено у законодавстві Білорусі та Росії. Існування предстандартів в цих країнах дозволило прискорити та спростити процедури прийняття міжнародних стандартів як національних. Позитивний досвід сусідів щодо застосування предстандартів може стати в нагоді українській стандартизації для забезпечення наближення національної економічної та соціальної політики до міжнародного та європейського рівня.

Гармонізація стандартів

Застосування сучасних міжнародних стандартів є одним із дієвих засобів усунення технічних перешкод у торгівлі. Але прийняття міжнародного стандарту як національного ускладнюється, якщо національні правила та традиції стандартизації відрізняються від світових. Для встановлення єдиних правил Міжнародною організацією з стандартизації (ISO) та Міжнародною електротехнічною комісією (IEC) розроблено настанову ISO/IEC Guide 21:1999 «Прийняття міжнародних стандартів як регіональних чи національних стандартів». Декретом КМУ «Про стандартизацію і сертифікацію» передбачено, що міжнародні, регіональні та національні стандарти інших країн застосовуються в Україні відповідно до її міжнародних договорів. Якщо міжнародним договором встановлено інші норми, ніж ті, що передбачені Законом України «Про стандартизацію», то застосовуються норми міжнародного договору. Ст. 11 Закону «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» передбачено, що міжнародні та регіональні стандарти приймаються як національні стандарти центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації.

Отже, перед тим як започаткувати користування в Україні міжнародним чи регіональним стандартом, кожен з них повинен бути прийнятий як національний. Саме прийняття міжнародних та регіональних стандартів як національних в нашій державі розуміється, як гармонізація, що проводиться з 2001 року. Але, на жаль, її темпи залишаються низькими, тому Мінекономрозвитку України була розроблена Концепція впровадження стандартів ЄС методом «обкладинки», яка затверджена наказом від 16.11.2011 № 224.

Відповідно до вимог стандарту ДСТУ 1.7:2001 «Національна стандартизація. Правила і методи прийняття та застосування міжнародних і регіональних стандартів» передбачається прийняття міжнародних і регіональних стандартів на національному рівні, як на національній мові (методом «пере-

кладу»), так і мовою оригіналу (методи «підтвердження», «передруку» та «обкладинки»). За методом «обкладинки» європейський стандарт застосовують мовою оригіналу, до якого повинні бути розроблені національні структурні елементи («Титульний аркуш», «Передмова», «Зміст», «Національний вступ» і «Бібліографічні дані») та додатки українською мовою. Але методом «обкладинки» може прийматись обмежене коло стандартів.

Світова практика свідчить, що прийняття міждержавних та європейських стандартів як національних є найбільш швидким та економічно вигідним вирішенням питання забезпечення вітчизняної економіки сучасними НД.

Стандарти, як об'єкт інтелектуальної власності

Гострим питанням вітчизняної стандартизації є питання інтелектуальної власності на міжнародні й національні стандарти. Чи є стандарти інтелектуальною власністю, та кому мають належати права на державні стандарти?

Міжнародна система охорони інтелектуальної власності спрямована на формування єдиних підходів до забезпечення її прав. Комплекс заходів щодо міжнародного співробітництва координує Всесвітня організація інтелектуальної власності, що є однією із спеціалізованих організацій в системі ООН (ВОІВ). Авторському праву приділяється велика увага як на національному, так і на міжнародному рівні. Захист творів іноземних громадян регулюється міжнародними угодами (Всесвітня конвенція про авторське право тощо), згідно з якими «произведения, выпущенные в свет гражданами любого Договаривающегося Государства, и произведения, впервые выпущенные в свет в таком Государстве, пользуются в любом другом Договаривающемся Государстве такой же охраной, как и охрана, предоставляемая этим Государством произведениям его граждан, впервые выпущенным в свет на его территории, а также охраной, специально предоставляемой настоящей Конвенцией». Україна є учасницею міжнародних конвенцій з охорони авторських прав.

У ст. 434 Цивільного Кодексу України визначено: «...не є об'єктами авторського права: 1) акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування (закони, укази, постанови, рішення тощо), а також: їх офіційні переклади...», у ст. 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено, що не є об'єктами авторського права: «... видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, **державні стандарти** тощо) та їх офіційні переклади;...», тобто українське ▶

чинне законодавство чітко передбачає, що саме державні стандарти та їх переклади не є об'єктами авторського права.

Практика Російській Федерації показує, що користувачі не відносять закордонні та міжнародні стандарти до об'єктів авторського права, адже у Федеральному Законі «О стандартизации» визначено: «...Государственные стандарты, стандарты отраслей не являются объектом авторского права...», але користувачі чомусь не звертали увагу на те, що це стосувалось тільки стандартів Російської Федерації і ніяким чином не стосувалось закордонних чи міжнародних стандартів. Захист авторських прав в Росії передбачено ч. IV Цивільного кодексу РФ, п. 6.1 ст. 1259: «... не являются объектами авторских прав: 1) официальные документы государственных органов и органов местного самоуправления муниципальных образований, в том числе законы, другие нормативные акты, судебные решения, иные материалы законодательного, административного и судебного характера, официальные документы международных организаций, а также их официальные переводы;...». Під офіційними документами слід розуміти статuti, декларації, конвенції міжнародних організацій тощо. Якщо ж організація безпосередньо розробляє стандарти, тоді ці стандарти є об'єктом авторського права. Отже, згідно з російським законодавством, стандарти все ж є об'єктами авторського права.

Відповідно до ст. 1270 ч. IV Цивільного кодексу Росії майнові права на розроблені стандарти належать компанії-розробнику, саме тому, якщо стандарти будуть розповсюджені шляхом продажу, імпорту оригіналів або екземплярів з метою розповсюдження, прокату оригінала або екземпляра, перекладу або іншого перероблення стандартів тощо без дозволу розробника — це пряме порушення його прав.

В Україні ДСТУ 1.2:2003 «Національна стандартизація. Правила розроблення національних нормативних документів» передбачає, що право власності на НД національного рівня прийняття (національні стандарти) установлює та регулює чинне законодавство. Так, Закон України «Про стандартизацію» містить два положення: «- право власності на національні стандарти, правила усталеної практики, класифікатори та каталоги належить державі. Від імені держави права власника на ці документи здійснює центральний орган виконавчої влади з питань стандартизації; - право власності на стандарти, технічні умови та кодекси усталеної практики, прийняті чи схвалені іншими органами та організаціями, що займаються стандартизацією, належить організаціям, установам, за кошти яких вони створені або яким воно передано в установленому законом порядку».

Отже, якщо розробником стандарту був центральний орган виконавчої влади зі стандартизації, фінансування здійснювалося за державні кошти, то автоматично стандарт набуває статусу національного і право власності належить державі. У випадку, розроблення стандарту іншими центральними органами виконавчої влади та організаціями, за їхні кошти, стандарт вважається галузевим, а, отже, право власності належить цим організаціям.

Українське чинне законодавство чітко передбачає, що саме державні стандарти та їх переклади не є об'єктами авторського права

Нібито все зрозуміло, але наприклад, замовником — розробником стандарту є міністерство, яке є державним органом і його фінансування здійснюється з державного бюджету, зокрема, і виділення коштів на розвиток стандартизації в галузі цього міністерства. Але, згідно з українським законодавством, стандарт, розроблений ним, не набуває статусу національного (галузевого), право власності буде належати цьому міністерству. Тим самим держава позбавляє себе права власності на даний стандарт (не надання статусу національного), та звужує права інших його користувачів. На наш погляд, це питання залишається актуальним та законодавчо не врегульованим в Україні.

ВИСНОВКИ

Одним із важливих завдань української стандартизації є впровадження міжнародних стандартів.

Законодавче врегулювання таких способів впровадження стандартів як: предстандарти, гармонізація, метод «обкладинки» надасть можливість швидко та ефективно застосовувати стандарти для прискорення розвитку різних галузей.

Відповідно до чинного законодавства України, національний стандарт не може бути об'єктом авторського права, а галузевий стандарт навпаки є об'єктом права інтелектуальної власності.

Вирішивши питання авторського права, законодавець позбавить бюджет країни зайвих витрат та забезпечить Україну стандартами, що працюють на благо громадян країни та є перевіреними міжнародною практикою.

Першочерговою метою для законодавця повинен бути перегляд чинного законодавства України у сфері стандартизації, зважаючи на розглянуті питання у цій статті. ■